

Stasi-ekspert: »Systemet opfattede sig selv som ekstremt sårbart«

Den Kolde Krig: For DDR var det farligt, når østtyskere kom i kontakt med folk i Vesten, og når det som i tilfældet med Ulf Olsen A/S skete, blev forskellige dele af sikkerhedsapparatet aktiveret, forklarer en ekspert i den østtyske efterretningstjeneste, Thomas Wegener Friis.

Tema fortsat ►

JENS MALLING
indblik@jp.dk

BERLIN

Forst efter flere årtier og ved at tage en samling falmende dokumenter ned fra hylden på et støvet arkiv i Berlin afsløres detaljerne omkring Stasis aktiviteter i københavner-firmaet Ulf Olsen A/S. Men hvem udgjorde den skare af agenter, som Stasi sendte til den danske hovedstad? Hvem gemte sig bag de fantasifulde dæknævne og de hemmelige missioner? Og hvad regnede Stasi-officererne med at få ud af at opbygge agentredenen på Østerbro?

Ifølge en af Danmarks ledende eksperter i østtysk efterretningstjeneste, lektor Thomas Wegener Friis fra Syddansk Universitet, var Ulf Olsen A/S først og fremmest en handelsvirksomhed, der havde til formål at skaffe hårdt tiltrængt vestlig valuta til DDR. Men:

»Det helt grundlæggende problem, når det drejer sig om DDR's handel med det ikke-socialistiske udland, var, at østtyskere ikke kunne undgå at komme i kontakt med folk i Vesten. Det øjeblik, en sådan kontakt opstod, var det farligt. Systemet forstod sig selv som så ekstremt sårbart, at den blotte kontakt med indbyggere fra Vesten i sig selv var et problem. Derfor, når der var en organiseret forbindelse mellem øst og vest, som i tilfældet med Ulf Olsen A/S, så blev forskellige dele af sikkerhedsapparatet aktiveret.«

Hvad var det farlige ved, at østtyskere mødte danskere?

»Der var et utroligt stærk fjendebillede. Det

øjeblik, østtyskere blev udsat for vestlige indflydelse og dekadence, kunne det være vejen ud i fortabelse, ifølge DDR's officielle ideologi. I Ulf Olsen A/S drejede det sig om højtstående medarbejdere fra optikvirksomheden Carl Zeiss i Jena, men det gjaldt alle DDR-borgere, der var i udsendt til Vesten.«

At "Taler" – en af de østtyske agenter i Ulf Olsen A/S – blev antastet af nogle efterretningsfolk fra vesttyske BND på Falster i 1983, er ifølge Wegener Friis et eksempel på, at Stasis frygt blev helt konkret.

»Det var sådan noget, de var bange for. Og det var jo, som episoden viser, en reel risiko. DDR-borgere i Vesten kunne blive kontaktede af fjendtlige efterretningstjenester. Her var det let at komme i snak med dem. For Stasi var sådanne kontaktforsøg noget af det værste, der kunne ske, og de tog dem dybt alvorligt. De medførte en umiddelbar sikkerhedsrisiko,« siger Wegener Friis og tilføjer:

»Problemet for de vestlige tjenester var, at DDR-borgere, som blev sendt til eksempelvis Ulf Olsen A/S i København, var fuldstændigt gennemtjekkede. Det var folk, der var målt og vejret på alle leder og kanter, inden de fik lov til at begive sig ind i det ikke-socialistiske udland. Når DDR sendte den slags folk ud, var en forudsætning selvfølgelig, at de tilsluttede sig republikkens ideologiske grundlag 100 pct. Rejsekadrene var ikke hvem som helst. De skulle helst ikke komme på den tanke lige pludselig, at de kunne da også bare blive i Danmark. Man ville aldrig sende folk ud, hvis der herskede den mindste tvivl om, hvor deres loyalitet ligger. Det var ret vigtigt.«

I sagen om "Taler" blev det i Stasis grundige personbeskrivelse betonet meget kraftigt, at han havde et fast klassestandpunkt og kom fra en arbejderfamilie. Stasi-forskeren forklarer den proces, der gik forud:

»Før en DDR-borger kan sendes ud, blev hans karakter og personlige egenskaber analyseret helt ned i detaljen. Det drejer sig helt indlysende om muligheden for, at han kommer igen. Man er ikke interesseret i at sende ham direkte i klassefjendens arme.«

Et ulige magtforhold

Thomas Wegener Friis gør opmærksom på, at Stasis rejsekadrer i Danmark indtog en særlig favorabel position i det østtyske samfund, men at de måtte betale en høj pris for denne status:

»Den række agenter, som Stasi sendte til Ulf Olsen A/S for at udføre efterretningsopgaver, udgjorde en elite. I virkeligheden var de særdeles privilegerede. De tilhørte en udvalgt skare, som fik lov til at rejse, som kunne rejse i længere tid og tilmed til det ikke-socialistiske udland. De beskæftigede sig med kommercielle erhverv og gjorde forretninger. I forhold til resten af befolkningen i DDR besad de helt enestående privilegier.«

Relationen mellem de højerestående Stasi-officerer hjemme i Østberlin og agenterne i København var kendetegnet ved udpræget asymmetri – en asymmetri, der kunne føre til et kraftigt psykologisk pres på rejsekadrene:

»Mellem føringsofficeren og hans agent var forholdet i sagens natur ulige. Føringsofficeren var den overordnede, der havde

overblikket og kunne flytte agenten rundt som en brik. Særligt i det østtyske system drejede det sig om et ekstremt ulige magtforhold. De brugte den ulige magtrelation til at lægge pres på agenterne i udførelsen af deres efterretningsarbejde. Føringsofficererne hjemme i DDR kunne til hver en tid sætte en stopper for agentens karriere – også angående stillinger og forfremmelser, der ikke umiddelbart havde noget med Stasi at gøre. Så de udsendte medarbejdere i Ulf Olsen A/S var under pres. Jeg ville nok også have følt et vist pres i den situation. De stod reelt til at miste noget.«

CIA, BND – og PET?

Ifølge Wegener Friis rapporterede agenterne i Ulf Olsen A/S først og fremmest til Stasis Hovedafdeling 18.

»Det var den arm af efterretningstjenesten, som var ansvarlig for at beskytte DDR's produktionsapparat. Hovedafdeling 18 sørgede for sikkerheden omkring landets økonomi og handel. Denne del af Stasi var derfor særlig aktiv, når det gjaldt udenrigshandel. Hvis fjendtligsindede efterretningstjenester var aktive imod DDR's handelsfirmaer i udlandet, som det var tilfældet med Ulf Olsen A/S, var det Hovedafdeling 18, der skulle afdække det.«

Som et konkret eksempel på Afdeling 18's vagtsomhed nævner Wegener Friis episoden, hvor tredjeseekretæren fra den amerikanske ambassade i Danmark, Michael H. Schwartz, dukkede op hos Ulf Olsen A/S og truede den danske ejer, Knud Zindel, med at aktivere den danske efterretningstjeneste,